

اقتصاد غرب و بحرانهای ادواری آن

های خود را محکم میکرد و از دست آوردن نیروی محرک جدید سرشار از غرور شده بود درصد برآمد برای تثبیت همیشگی خود آئین و قاعدهای را روی کاغذ بیاورد . انجام این کار بعهده «آدام اسمیت» قرار گرفت و در سال ۱۷۷۶ میلادی کتاب «ثروت ملل» را منتشر کرد. خلاصه و چکیده نظرات «آدام اسمیت» عبارت بود از آزادی مطلق سرمایه‌داری شور از دخالت دولت‌ها و وجود رقابت آزاد در کسب و کار و تنظیم مکانیسم نظام اقتصادی از طریق عرضه و تقاضا در محلی بنام «بازار» پس از ارائه نظریه اقتصادی «آدام اسمیت» که بعد ها جنبه کلاسیک پیدا کرد هر نظریه نازدای که ارائه شد چه از جانب «فیزیوکرات» ها و چه از طرف کلاسیک‌های جدید چیزی جز تکرار همان نظرات «آدام اسمیت» نبود . البته با قدری بالا و پائین کردن‌ها . مثلا هم اکنون کلاسیک‌های جدید اعتقاد دارند که تولید خوب بدون با نیازها هم آهنگ خواهد شد . در حالیکه ما شاهد خلاف آن هستیم و می‌بینیم که چگونه روز بروز بر نقصان غذا و مسکن افزوده میشود .

نظریه «آدام اسمیت» و لیبرالیسم اقتصادی او تا سال ۱۹۳۶ قاعده و آئین ثابت و خلل ناپذیر سرمایه‌داری بود . اما در این سال با پیدایش نظریه پرداز جدیدی بنام «کینز» و انتشار کتاب پرهیاهویی بنام «نظریه تنوعی» اولین تیسر اعتراض بوسی «آدام اسمیت» شلیک شد . «کینز» از مردم انگلیس بود به «جامعه‌گرایان» اعتقادی نداشت . «جامعه‌گرایان» که در قرن نوزدهم میزیست و ناظر بهره‌کشی شدید سرمایه‌داری اروپا و بخصوص آلمان و انگلیس بودند فقر و بدبختی کارگران و اطفال را که قسمتی از آن در کتاب جالب «دیوید کارفیلد» چارلز دیکنس نویسنده بزرگ انگلیسی منعکس گردیده از نزدیک میدیدند ، اقدام به آوردن آئین جدیدی کردند که بکلی با سرمایه‌داری مخالف بود . در حالی که «کینز» طبق تعریفی که از خودش کرده يك «اقتصاددان بورژوا» بود و با اصلاحاتی که پیشنهاد میکرد قصدش فقط نجات سرمایه‌داری بود و نه از بین بردن آن .

که اغلب با یکدیگر داشتند . بخصوص باسابقه‌ای که از جنگهای صصااله بین انگلیس و فرانسه وجود داشت و در سال ۱۴۵۳ میلادی بافداکاری «ژان دارک» و شجاعت «شارل هفتم» منجر به اخراج انگلیسی‌ها از فرانسه گردید .

فرانسوی‌ها و انگلیسی‌ها برای تهیه یونیفرم سربازی و اسلحه تمام وقت خود را صرف گسترش صنعت پارچه‌بافی و ذوب فلز میکردند . سرمایه‌داری برای بالا بردن سطح تولید و سرعت کارآیی ماشین‌ها و کشتی‌ها که بوسیله مکزوران و کارگران بحرکت نرمی آمدند احتیاج به نیروی غیر از نیروی انسانی داشت . در سال ۱۷۸۵ میلادی نخستین ماشین بخار بصورت لوکوموتیو بوسیله «جیمز وات» انگلیسی بکار افتاد و این واقعه برای سرمایه‌داری بشارتی بزرگ بود .

همینای اختراع ماشین بخار و مبادرت در بکار گرفتن آن در سایر کشورهای اروپایی زمینه های فکری انقلاب پورژوازی در فرانسه فراهم شد . «پول اثر» «دارکارت» که معتمد «پول» بصرای دستکاری به علم باید به طبیعت از نگاه عدلی قوانین آنرا از طریق ارقام ریاضی فراگرفت ، دانشمندان کارهای علمی تازه‌ای را شروخ کردند . انتشار «دائرةالمعارف» ۲۲ جلدی بین سالهای ۱۷۷۳ - ۱۷۵۱ میلادی نیز نظر «دلبیرو» یکی از کارهای مهم دانشمندان فرانسوی است . موقعی به اهمیت «دائرةالمعارف بی‌مهربریم» که بدانیم بزرگانی چون «الامیر - هونسکیو - ولتر - روسو و دیگران در تهیه آن دست داشته‌اند .

پیشرفت‌های صنعتی و گسترش تراوش‌های فکری بالاخره کار خود را کرد و انقلاب سال ۱۷۸۹ میلادی پایگاههای فتودالی و موسسه‌های روبنایی آن را در فرانسه درهم کوبید . محصول این انقلاب بزرگ و شعارهای مترقی آن بوسیله «نابلیون» به دورترین نقاط اروپا برده شد . تا جاییکه به گفته «تولستوی» در کتاب «جنگ و صلح» دهقانان روسی برای اولین بار مطالبی درباره رفورم ارضی از زبان سربازان فرانسوی در مسکو شنیدند .

یکی دیگر از کارهای مهم نابلیون برچیدن دیوان تفتیش عقاید (انکیزیسیون) در کشورهای اروپایی سال ۱۸۰۸ میلادی بود که مدت ۴ قرن به شکنجه و آزار مردم مشغول بودند . سرمایه‌داری قرن هجدهم در حالی که پایه

قرن پانزدهم را باید قرن نطفه‌گیری سرمایه‌داری صنعتی در اروپا بدانیم . در این قرن بود که اختراع های کوچک و بی‌دریغی افرادی چون «لئونارد داوینچی» زمینه را برای رشد صنایع دستی و ولادت سرمایه‌داری در ایتالیا و سایر کشورهای اروپایی فراهم ساخت .

در سی و یکم اکتبر ۱۵۱۷ میلادی با قرائت نود و پنج اصل «لوتر» کشیش و مصلح معروف مذهبی و اعلام لغو فروش آمرزش ، قدرت کلیسا که در آن روزگار از بزرگ‌مالکان اروپا بود ضعیف شد و زمینه برای پیشرفت علمی و اجتماعی و صنعتی در قرن شانزدهم فراهم گردید .

با آغاز قرن هفدهم اولین جمهوری اروپا بدنبال يك انقلاب سال ۱۶۰۹ میلادی در هلند تاسیس شد و در همین قرن جمهوری «کرامول» که نتیجه يك انقلاب ضد فتودالی بود در انگلیس روی کار آمد .

قرن هفدهم دامنه اختراع‌ها را در صنعت توسعه داد و کیفیت آن را بالا برد . در این پیشرفت ویژه در صنعت پارچه بافی و ذوب فلز مردم انگلیس سهم بیشتری داشتند . علت هم این بود که انگلیسی‌ها بعزت جزیره نشینی و توجه بامر کشتی‌رانی و دریانوردی که در جمهوری «کرامول» به عظمت خود رسیده بود به اهمیت بازرگانی در سطح جهان زودتر واقف شدند و بعکس فرانسوی‌ها که به جدل‌های فکری مشغول بودند به کارهای عملی و صنعتی پرداختند . تکمیل ماشین‌های بافندگی و بکار بردن «ماکو» که مخترع آن «داوینچی» بود و با دست حرکت میکرد و همچنین دست‌یابی به ذغال کولک و استفاده از کوره‌های بلند برای تهیه فولاد نتیجه کار و کوشش انگلیسی‌ها بود . در این کشور پارچه بافی تا آن اندازه‌ای اهمیت پیدا کرد که رئیس مجلس اعیان انگلیس به هنگام اداره کردن جلسه‌ها روی کبهای پر از پشم می‌نشست .

البته فرانسوی‌ها هم که تا آن موقع بکار های نظری و بحث و فحش در اطراف اندیشه‌های «دارکارت» مشغول بودند به رقابت با انگلیسی‌ها برخاستند و در امر پارچه‌بافی و ذوب فلز پیشرفت کردند . در سال ۱۶۸۵ میلادی در کارخانه بافندگی «وان روبه» یک هزار و پانصد نفر کارگر کار میکرد . علت استقبال اروپایی‌ها از صنعت پارچه‌بافی و ذوب فلز بیشتر بخاطر جنگهایی بود

«کینز» برای سرمایه‌داری دو عیب بزرگ می‌شناخت . یکی عدم وجود اشتغال کامل و دیگری نبودن عدالت در توزیع درآمدها . او بیش از همه به مسئله بیکاری توجه داشت که مشکل زمان او

بود .

بود. به همین جهت مخالفان او می گفتند که «نظریه عمومی» چیزی جز راه حل بیکاری نیست. «کینز» بعکس «فیزیوکرات»ها و کلاسیک‌ها طرفدار پایان آزادی کسب و کار و لیبرالیسم اقتصادی بود. زیرا میدید که از آزادی کسب و کار بیش از همه انحصارهای بزرگ مالی و تولیدی استفاده می‌کنند و بهیچوجه از مصرف کننده حمایتی نمی‌شود.

«کینز» سود را در بیکار انداختن مکانیسم اقتصاد سرمایه‌داری عامل اصلی میدانست ولی در آن مشکلاتی را به ضرر رفاه عمومی مشاهده میکرد. به همین جهت طرفدار «اداره‌رشدننده سرمایه‌داری» بود.

یکی دیگر از توصیه‌های «کینز» سرمایه گذاری بوسیله دولت‌ها بود. او میدانست که سرمایه‌داری ضمن اینکه تولید ثروت میکند سوی دیگر با گسترش بیکاری و نیمه بیکاری تولید فقر هم میکند که مربوط به تضادهای درونی آنست. پس لازم است که دولت‌ها با ایجاد کار از طریق سرمایه‌گذاری جلو بیکاری را بگیرند. حال بدنیت بدانیم که چه حوادثی باعث پیدایش «کینز» و «نظریه عمومی» او شد. بعد از پایان جنگ جهانی اول و تحمیل خسارت جنگ به آلمانی‌ها که می‌بایست از طریق بالا بردن تولید جبران گردد و گسترش فقر بر سراسر اروپا و پائین آمدن قدرت خرید عمومی، ناگهان بحران بزرگ اقتصادی دهه ۱۹۳۰ میلادی آغاز شد و برای اولین بار تعادل مکانیسم نظام اقتصادی سرمایه‌داری از طریق عرضه و تقاضا بهم خورد. زیرا تقاضا باندازه کافی در برابر تولید وجود نداشت.

در نتیجه کارخانه‌ها تعطیل شد و گروه گروه کارگران بیکار شدند و سقوط سهام در بازارهای جهان وحشت سرمایه‌داری را برانگیخت. بحران اقتصادی دهه ۱۹۳۰ در کشورهای مختلف واکنش‌های گوناگون داشت.

در آمریکا منجر به آوردن قانون «نیو دیل» گردید. در فرانسه «جبهه ملی» با ائتلاف سوسیالیست‌ها بر رهبری «لئون بلوم» روی کار آمد تا با بحران مبارزه کند. در آلمان و ایتالیا که امکان تسلط کمونیست‌ها بیشتر محسوس بود فاشیسم با استفاده از روحیه خشونت طلبی آلمانی‌ها پا گرفت و قدرت خود را بر روی آتش و خون پایه‌گذاری کرد.

در انگلیس هم «کینز» پیدا شد و با استفاده از تجربه قانون «نیو دیل» در آمریکا و ایجاد کار برای بیکاران بوسیله «دکتر ساخت» در آلمان همانطور که قبلا یادآوری شد کتاب «نظریه عمومی» را منتشر کرد.

سرمایه‌داری با اینکه زیر فشار بحران دهه ۱۹۳۰ میلارید معیذاً با توجه سابقه‌ای که از یک آزادی طولانی برخوردار شده بود نمی‌خواست توصیه‌های «کینز» را که تاندازه‌ای برایش ایجاد محدودیت میکرد بپذیرد. به همین جهت او را متهم بداشتن افکار سوسیالیستی میکرد درحالیکه سوسیالیست‌ها او را عامل سرمایه‌داری میدانستند. معیذاً دگرگونی‌های اجتماعی پنجاه ساله اخیر سرمایه‌داری را ناچار کرد که تا حدودی به نظرات «کینز» تسلیم شود و دخالت دولت‌ها را در امور اقتصادی بپذیرد.

البته سرمایه‌داران تلاش می‌کنند تا این دخالت‌ها را در جهت تزریق کمک و اعتبار به خود تغییر جهت دهند.

امروزه «کینز»ی‌های جدیدی مانند «دکتر گالبریت» استاد دانشگاه «هاروارد» پیدا شده‌اند که با تجدیدنظر در «نظریه عمومی» کینز از او

پیشی گرفته و خواستار هر چه بیشتر نظارت مستقیم دولت‌ها بر دست‌مزدها و قیمت‌ها هستند. این‌ها معتقدند که دولت‌ها باید در متلاشی کردن تراست‌ها و انحصارها قوانین جدیدی وضع کنند و در امور اقتصادی به برنامه‌ریزیهای کوتاه مدت و درازمدت مداخلت ورزند.

ترس از بحران جدید که هم‌اکنون طلبه آن آمریکا و سایر کشورهای سرمایه‌داری را دربر گرفته و ترقی سرسام‌آور بهای طلا از هر اونس ۳۵ دلار به ۴۰۰ دلار در ظرف ۴ سال که نشانه‌ای از سقوط پول‌های کشورهای سرمایه‌داری است به دکتر گالبریت جرات داده است تا در کتاب تازه خود یک سلسله راه‌حل‌های مترقی عرضه کند. درحالیکه تابعان از گفتن آنها وحشت داشت. دکتر گالبریت‌ها می‌بینند که با خوانده شدن فاتحه آزادی رقابت و تسلط انحصارها و تراست‌ها هزاران موزه کوچک اقتصادی از بین می‌روند و در عوض شرکت‌های بزرگ از راه دیکته کردن قیمت‌های دلخواه روز بروز پروازتر میشوند و از این طریق به توسعه شکاف طبقاتی و پیدایش انبوه بیکاران و ناراضیان و اعانه بگیران می‌آفرینند و بنابراین تدابیری که بطلان آنها به ثبوت رسیده نمیتواند چارساز این وضع باشد و دولت‌ها باید با دخالت موثر و قاطع خود به بحران موجود خاتمه دهند.

برای اینکه بهتر به اهمیت نقش تراست‌ها و انحصارهای مالی در دامن زدن به بحران‌ها و بالا بردن قیمت‌ها و پائین آوردن قدرت خرید مصرف کنندگان بی‌بیرم بدنیت تابعان گوازش «توماس کوبر» رئیس اداره ضد تراست آمریکا که در اواخر سال ۱۹۷۴ منتشر گردیده توجه کنیم:

«کوبر» اعلام کرده است که بر اثر تراست سازی کمپانی‌های تولیدی آمریکا و مخالفت با رقابت‌های آزاد در جهت تعدیل قیمت‌ها سالی هشتاد میلیارد دلار به مصرف‌کنندگان آمریکائی ضرر میرسد.

وزارت دادگستری آمریکا با اینکه قانون ضد تراست در اختیار دارد معیذاً تاکنون نتوانسته جلو تراست‌سازی را بگیرد. به این علت که بالاترین جریمه در این قانون فقط پنجاه هزار دلار است. بدیهی است این تراست‌ها که تقویت‌کننده و نگاهدارنده دولت‌ها هستند مطمئناً مغلوب مخلوق خود نخواهند شد. کما اینکه از زمان ترومن تاکنون چند بار وزارت دادگستری آمریکا خواست تراست «آی. تی. تی» را به نفع شرکت‌های کوچکتر متلاشی کند اما موفق نشده است.

در حال حاضر «آی. تی. تی» اداره‌کننده تمام وسایل مخابراتی آمریکا می‌باشد. تنها «آی. تی. تی» نیست که چنین موقعیتی دارد. تراست «آی. بی. ام» ۷۵ درصد ماشین‌های حساب الکترونیکی و «کدالک وروس» نود درصد لوازم عکاسی و کارخانه‌های اتومبیل‌سازی «جنرال موتورز» و «آمریکن موتورز» و «فورد» و «کرایسلر» و کمپانی‌های لاستیک‌سازی «گودیر» و «فایرستون» تمام بازارهای آمریکا را در دست دارند.

حالا باید منتظر بود و دید که نسخه حکیم‌های تازه‌ای چون دکتر گالبریت در شتاببخشی و طول عمر سرمایه‌داری تاچه اندازه موثر واقع خواهد شد؟ گو اینکه خود او برای این نسخه اثر موقت قایل است.

انستیتوت علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی